

Pohled do nelegální archeologické sbírky

Na začátku roku 2008 rozvířila média zpráva o nálezů nelegální archeologické sbírky. Ohledně pozůstalosti po tragicky zemřelém muži se Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových obrátil na Archeologický ústav AV ČR: Muž, který zemřel bez příbuzných, po sobě zanechal obrovskou sbírku archeologických nálezů. „Soubor obsahoval několik tisíc převážně kovových, bronzových a železných předmětů, které již na první pohled pocházely z nelegální činnosti, z vyhledávání předmětů archeologické povahy detektorem kovů“ říká Miroslav Dobeš z Archeologického ústavu v Praze, který byl pověřen základní dokumentací sbírky.

Obsah sbírky a její hodnota

Jedná se o sbírku obsahující asi 1900 bronzových, 1400 železných předmětů plus několik keramických. Několika kusy jsou zastoupeny již měděné předměty dokumentující počátky metalurgie ve střední Evropě v pozdní době kamenné (cca 4000 př.n.l.). Mnohem bohatěji jsou zastoupeny památky mladších období, z doby bronzové (cca 2000 – 700 př.n.l.), doby železné (700 př.n.l – 0) a z doby římské a stěhování národů (0 – 568 n.l.). Četné jsou i předměty středověké a raně novověké.

Mezi předměty jsou jak naprosté unikáty, tak předměty bez větší hodnoty. „K výjimečným nálezům patří kupříkladu měděný brýlovitý závěsek,“ říká Miroslav Dobeš, „který je jedním z prvních dokladů metalurgie ve střední Evropě. Závěsky tohoto typu byly již několikrát nalezeny společně s dalšími lépe datovatelnými předměty, takže dnes víme, že se časově pohybujeme někdy okolo roku 4000 př. n. l. Podobných závěsků není ze střední Evropy snad ani deset, rozšířeny jsou na širokém území od západního Slovenska až do středních Čech. Zajištěný předmět však nemůže vzhledem k totální absenci nálezových okolností prakticky vůbec přispět k posunu znalostí o rané evropské metalurgii, i když jde o nesmírně vzácný předmět – jeho informační hodnota je mizivá vzhledem k absenci údajů o nálezových okolnostech.“

„Celková hodnota sbírky je nevyčíslitelná, přestože je poněkud snížena faktem, že většina předmětů postrádá nálezové okolnosti“, říká Luboš Jiráň, ředitel Archeologického ústavu v Praze. „Ideální by bylo tuto sbírku využít jako demonstrační materiál pro výuku studentů, ale před námi je ještě definitivní rozhodnutí o tom, komu budou předměty po zpracování patřit.“

Detektory a zákon

Objevení tohoto souboru je jen špičkou ledovce rozsáhlé trestné činnosti. „Hledači pokladů rabují archeologická naleziště nejen v České republice, tento problém trápí všechny evropské kolegy. S tam nalezenými předměty se pak obchoduje na černém trhu“ říká Martin Tomášek, zástupce ředitele ARÚ pro

legislativu a památkovou péči. Dochází tak k několikanásobnému poškození kulturního dědictví a k významné ztrátě hodnoty pro vědecké zpracování jak daného předmětu, tak lokality, odkud pochází. „Archeologické nálezy jsou podle památkového zákona majetkem státu, krajů nebo obcí. V žádném případě se nemohou stát majetkem soukromé osoby. Vyjímání archeologických nálezů ze země soukromými osobami je postižitelné sankcemi památkového zákona. Může být ale také hodnoceno z hlediska práva trestního, a to jako krádež nebo ničení či poškozování cizí věci,“ říká Martin Tomášek.

Je třeba připomenout, že archeologickým nálezem jsou např. i novověké zbraně, odznaky a munice, vč. nálezů z 2. světové války. Ani tyto druhy předmětů tedy nejsou „volné“ pro soukromé uživatele detektorů a jejich vyhledávání je nutno považovat za nelegální archeologický výzkum. Za jakékoli nálezy při něm učiněné pak nelze požadovat odměnu v podobě nálezného.

Detektory a archeologie

Podle Martina Kuny, zástupce ředitele ARÚ pro vědu a výzkum, lze detektory kovů používat různým způsobem. V rukou odborníků při regulérních archeologických výzkumech jsou detektory velmi cenným pomocníkem, v rukách neoborníků jsou naproti tomu škodlivé, a to bez ohledu na konkrétní cíle uživatele. Z hlediska škodlivosti na archeologickém dědictví není velký rozdíl mezi někým, kdo vyhledává kovové předměty jako koníček ze zájmu o historii, a tím, kdo, kdo tak činí z komerčních důvodů.

Činnost uživatelů detektorů totiž působí škodu na archeologickém dědictví tím, že

- předměty jsou neodborně vyzdvíženy z archeologického terénu ztrácejí tak nálezné okolnosti a s tím i velkou část své vypovídací hodnoty; zároveň je zásadně poškozen, případně zničen i sám archeologický terén;
- většina nalezených artefaktů zůstává v soukromých sbírkách a ztrácí tam i poslední zbytek potenciálu pro poznání minulosti;
- velké množství nálezů nelze průběžně odborně vyhodnotit a jejich vyzdvížení ze země je tudíž z odborného hlediska nešťastné; archeologický terén, který není ohrožen nebo není bezprostředně potřebný k výzkumu má být nedotčený předán budoucím generacím (Maltská konvence).

Existující právní řád a společenské klima v ČR neposkytuje efektivní ochranu archeologického dědictví před nelegálními uživateli detektorů. Je tak je možné, že člověk, který se dopustil podle památkového zákona trestného činu, dostane odměnu od krajského úřadu. Dlužno ale říci, že k podobným paradoxům dochází i v jiných zemích, např. v Bavorsku. V souvislosti tím upozorňujeme i na to, že Maltská konvence předpokládá určitou formu represe vůči uživatelům detektorů (jejich registrací) a zavazuje stát, aby jím zřízené instituce nepožadovaly do svých sbírek žádný předmět, u kterého je podezření, že pochází z trestné činnosti, tedy např. ze soukromého detektorového průzkumu.

Škody, které vznikají činností nelegálních uživatelů detektorů kovů na archeologickém dědictví, jsou podle Martina Kuny obrovské. Podle zahraničních odhadů může jít v jednotlivých státech Evropy až o stovky tisíc historicky zajímavých až významných předmětů každý rok. Tato čísla mohou platit i pro Českou republiku, pro niž se počet nelegálních uživatelů detektorů odhaduje na více než deset tisíc, přičemž velká část z nich se této činnosti věnuje intenzivně až profesionálně (pro srovnání: počet profesionálních archeologů se dnes v ČR pohybuje kolem 400). Lze říci, že činnost nelegálních uživatelů detektorů představuje jedno z nejvážnějších ohrožení archeologického dědictví v ČR. Je zřejmé a pozůstalost po sběrateli z Prahy 10 to jenom potvrzuje, že je na čase hledat cesty ke zmírnění dopadů této nelegální činnosti. Těchto cest je více, avšak žádná z nich sama o sobě nestačí. Podle názoru vedení Archeologického ústavu AV ČR je třeba hledat pomoc v kombinaci těchto přístupů:

- bezprostředně: preventivní detektorový průzkum přímo ohrožených lokalit archeology; potřebná by byla pomoc ze strany státu či krajů, např. finanční dotací, vypsáním grantů apod.;
- střednědobě: úprava legislativy směrem k registraci detektorů a zákazu vstupu na archeologické lokality s detektorem a se sankcemi za porušení zákona.
- dlouhodobě: osvěta – každý majitel pozemku či obyvatel obce by měl vědět, že každá osoba vyhledávající archeologické nálezy detektorem bez garance odborné instituce je zloděj a podle toho by měl jednat.

Zdroj: National Geographic 23.1. 2008